

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования Республики Тыва

Управление образования администрации Улуг-Хемского кожууна

МБОУ СОШ с. Чааты им.К.О.Шактаржыка

РАССМОТРЕНО

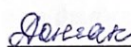
Руководитель МС

 Дажы-Даваа А.О.

Протокол № 1 от 30.08.2023

СОГЛАСОВАНО

Заместитель директора по УВР

 Донгак Ч.К.

Протокол № 1

от 30.08.2023г

УТВЕРЖДЕНО

Директор школы

 Биче-оол С.Д.

МБОУ СОШ
с. Чааты
Приказ № 564-Од

от 30.08.2023г

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

внеурочной деятельности

«Ог-буле педагогиказы»

для обучающихся 10 класса

с. Чодураа 2023 год

Миш.

10-ку кл. класстан дашкаар өөренир
«Улусчу ужурлар» эртемниң ажылчын программасы.

Тайылбырбижик

Улусчу ужур- чаңчылдарнычаа езу-иле шинчилеп, онуөөредилге- кижизидилге ажылынгачогумчалы- биле ажыглап ажылдап эгелээн Республиканың федералдыг-даа, төп-даа шенелделерже кирген школаларныңарга – дуржулгазынга даянып, бо хуннерде бистиң республиканың барык шупту школалары «Улусчуужурлар» кичээлдерин эрттирип эгелээн. Ук кичээлдерниң кижизидилге ажылынга салдары аажок улуг бооп турары билдингир. Тыва чон салгалынга бодунуң материалдыг байлактарын арттырып бээрден аңгыда, сагыш- сеткил байлаан – ужур-чаңчылдарны салгаларазынгаүспейн, хумагалы-биле дамчыдыпчораан.

«Ог-буле педагогиказы» деп факультатив кичээлинге даянып тургашкылган бо программа тыва чоннуң чаагай чаңчылдарын школага эрттирериниң бир вариантызы болупту

рар.

Программаны уругларга төрөөн чери-биле таныштырылганын эгелээш, чоорту амыдыралга эргежокчугула апаргы дегтемалар: чаңчыл, ужур, найырал, өг- бүле, уруглар кижизидилгезин билгилергечедир ап, аныяк салгалды амыдыралга белеткээр сорулгалыг тургузуп кылган. Ажылдыктылып тургаш, автор тыва ужур- чаңчылдарга хамаарыштыр кылдынгана жылдары өөренип көрүп, дуржулгалыг башкыларның шинчилелдериниң байлакарга дуржулганынга даянган.

«Улусчуужурлар» кичээлдериниң өөредиглиг сорулгалары :

- уругларга бодунуң төрөөн чонунуң шаг-төөгүден бээр туруп келген езу- чаңчылны таныштырып, ону дыкшыдып көрүп өөрөдери;
- езулугты вакижиниң овор-хевири, мөзү- бүдүжүк аныгы чораанынулу тунаас чогаалын болгаш чогаалдарны ажыглап тургаш, делгеренгейтаныштырып, бар билгилерин ханыладып өөрөдери;
- тыва улустуң чаңчылчаана жыл- ижи- биле таныштырып, мергежилшилип алырын чеуглангана жыл чорудуп, келирамыдыралга белеткээри;
- бурунгу чүдүлге, дагылгалар, ужурларны өөредиглиг туказын тайылбырлап, долгандыр турар бойду саха хумагалыг чорукка кижизидип, уругларны биче сеткилдиг, дузааргак, кээргээчел чорукка өөрөдери;
- бодунуң төрөөн чериниң (кожуунунуң) онзагайы-биле таныштырып, алдарлыг кижилерин танып ап, оларга чоргаарланып чоруурунга өөрөдери;
- кожа-хелбээчурттап чоруурун чоннуң байырлалдары- биле таныштырары;
- өг-бүле, ада-иекиниң хүлээлгелери, өг- бүлениң бюджетиде биле ишкениннер- биле уругларны таныштырары;
- тыва улустуң уруг-дарыг кижизидеринге кандыг хамаарылгалыг, чаш төлдү

кадык-
чаагайкижизидериниңайтырыгларынканчааршиитпирлепчораанынындугайы
ндабилигнибээри.

**10-11-ги класстарга “Улусчуужурлар” деп эртемнин
шингээттингенинин түннелдери:**

Бот-тускайлан түннелдер:

Кижизидилге ажылынын кол угланышкыннары:

1. Хамаатымозу-будушкижизидилгеги.
2. Торээнчуртунга, торелчонунгачоокболурунгакижизидер.
3. Мозу-будуш, сагыш-сеткилкижизидилгеги.
4. Чарашчуулдуэскерипбилирингекижизидер.
5. Куш-шыдалдыг, кадык болурунгакижизидери.
6. Куш-ажылкижизидилгеги.
7. Экологтугкижизилге.
8. Эртемнишинчилеп, унелепбилирингекижизидери.

Кижизидилгелигсорулгалары:

- уругларнычоннуңдыктыгчаңчылдарынсагыпчоруур, бедиккультурлуг,
кижизигкижилерболурунгакижизидер;
- күш-ажылгаынак, мөзүлүгчаңгауругларнычаңчыктырыпкижизидер;
- долгандыртуарбойдускахумагалыгболурунга, бойдускахамаарылгалыг езу-
чаңчылдарнысагыпчоруурунгачаңчыктырар;
- ава, ачакижиниңхүлээлгелеринмедерелдии-биле билип, өг-
бүлеамыдыралынгабичиизинден белен болуп,
уругларкижизидилгезиниңайтырыгларынсайгарыпчоруурунгакижизидер;
- каяа- даачорааш, бодун тывакижи мен депмедерепбилипчоруур национал
чоргааралдыуругларгаоттурар.

Өөреникчилер:

- «тыва» депсөстүңтөөгүлүгутказын,
- тываулусчучаңчылдарны, езулалдарны, ужурларны, дагылгаларны,
дойларны, ыдыктарны,
- чоннуңчаңчылчаанажыл-ижин,
- тываулустуңбайырлалдарын, оюннарын,
- өг- бүледекежигүннераразындахарылзаадугайындахоойлу-документилерни,
- өг- бүлебүрүзүнуңсагыпчоруурчарашчаңчылдарын билгентуруружурлуг.

Школаныңдоозукчузу:

- бодунуңаажы- чаңынгашындемдектисалып,
бодунуңдолгандыртуаркижилергехамаарылгазын база бодунуңчедер,
четпесталаларынанализтепбилир;
- чоок, таныркижилерге, эш-өөрүнгекичээнгейлиг, эптиг-
эвиленболурунчедипалыр;
- амыдыралдыңкандыг-даабайдалында боду бот-тускайлаң,
харыссалгалыгшиитпирниүндүрүпшыдаарчоруктубодунгасайзырадыр;
- бодунуңкелирүезинбүдүүсагыштапкөрүп,

кадычурттаарэжингехамаарылгакандыгболурунмедерепбилирингеөөренир;
 - долгандыртураркижилерниңбир-ледугаарындаэкигалаларынэскерипчоруур,
 шыдамыккайаажы-чаңныгболурунбодунгачаңчыктырар **ужурлуг.**

Программа дараазындатургузуглуг:

Найырал,

ынакшыл депбилиишкиннерниханыладырсайгарыпөөренир.Тываулустанам
 ыдыралгаажыглапчораанулусчуэмнээшкин,
 улусчуэскериглер,хамнаашкындээшоон-дааөскебилиглери-биле эге
 таныжылганыкылыр. Дойлардугайындабилиглерни ап,
 дойларгахамаарыштырботтарыныңбодалдарынүлежип, сайгарып,
 амгыхүннер-биле холбап, чугаакылыпөөренир. Боттарыныңөг-
 бүлезиндечаңчылболганчарашбайырлал,
 чаңчылезулалдарынындугайындатөөгүлүгрефераттаркылып ап,
 боттарынгаарттырыпаар.

**«Улусчуужурлар» курстун
 календарь-тематиктиг планы.**

«Дойлар. Найырал, ынакшылдугайындабилиишкин».

№	Темалары	Шагы	Хуннери		Тайылбыры
			План.	Факт.	
1	Кирилдекичээл. Улусчукижизидилгениң ханы уткалыы, делгемкөрүштүү.	1			
2	Кандыгаажычаңныг, мөзү-бүдүштүтүгкижинидоруктурупөстурерилдеп айтырыггаулусчупедагогиканынтодаргай, делгеренгейхарыызы.	1			
3	Эш-өөраразындахарылзааныңбыжыгболуру.	1			
4	«Эжишкилернайыралыэртинедагнытургузар» үлегердомактың ханы утказы.Найыралды, экисеткилдикамнаары.	1			
5	Таныжылга. Таныжыпчугаалажырыныңезулалы.	1			
6	Тыва улустуң «Ойтулааш»депоюнунуңужур- утказы.	1			
7	Практиктигкичээл.	1			
8	Хөй-ниитичерлерингекижиниңкультурлугалды ныпбилири.	1			
9	Ынакшыл – сагыш-сеткилдиндээдиилередиишкини. Тыва литературадаынакшылтемазы.	1			
10	Өг- бүлөбүрүзүнунсагыпчоруур езу-чаңчылдары.	1			

11	Өг- бүлекежигүннериниңаразындаэптиг-эвилеңхарылзаалар.	1			
12	Кижиниңтөрүттүнери. Уруг дою. Уругдоюнүңэрттирер езу- чуруму.	1			
13	Чаш уругнуңаажы-чаңыныңхевирлеттинеринге, кадык өзүлдезинге, чарашкижизидилгезингесалгаашкынныңсалдары.	1			
14	Тыва кавайныңхевирлери, тургузууңонзагайы.	1			
15	Уругнуң кадык өзерингекавайныңсалдары.	1			
16	Өпейыры.	1			
17	Иекижиниңтөлүнгөынакшылының, өг-бүлезингесагышчоваашкынныңөпейыр даилерепкелгени.	1			
18	Тыва чоннуңхарназынылгапчораныныңонзагайы.	1			
19	«Чаш уруг – бурган» депбилиишкинниңутказы.	1			
20	Тыва улустун чаш уруггахамаарыштырбуянныңхамаарылгазы : чаш уругкоргутпас, аартыктавас, түретпес.	1			
21	Ада- иекижиниңуругларынгаүлегер-чижээ.	1			
22	Уруггаатбээринингехамаарышканужурлар	1			
23	Кижиниңадыныңужур- уткалыы.	1			
24	Уругазырапалырбуянныңчаңчыл.	1			
25	Бөгүнгүхүнде чаш уруггахамаарыштырчарашэвесчоруктар.	1			
26	Бойдустаналыр эм оыттар.	1			
27	Аң- менденалыр эм чүүлдер.	1			
28	Ак, кара сеткилдугайындачугаа. Ак сеткилдиг, буянныңкижиниңчоруучогунгур.	1			
29	«Бак сагыш башка халдаар» депүлегердомактыңмергенуткалыы.	1			
30	Чарашаажы- чан, дузааргакаксеткилдугайындачоннуңмергенчугаалары, үлегердомактары.	1			
31	18 харлыгуругларныңсагыырчүүлдери.	1			
32	Хыналда тест	1			

33	СТМ – Тыва чанчылдарнынтергиини	1			
34	Чылдургузундаооренгенкичээлдеринкатап таар.	1			

